

Tidningarna, debattsidorna och den europeiska

Samtidigt som EU blir större, växer kraven på en europeisk offentlighet. Men kan tidningarna ta på sig det uppdraget? INGER ENKVIST har studerat Dagens Nyheter och El País.

ITAKT MED ATT DEN Europeiska Unionen fått fler medlemmar och blivit myndiga att fatta beslut inom fler områden, har en intressant debatt om den europeiska offentligheten startats. I varje enskilt medlemsland utgör medierna, framför allt dagspressen, offentlighetens kanske viktigaste arena. Inte bara genom att medier förmedlar nyheter, utan också för att de analyserar och bidrar till att forma opinioner. Allt eftersom andra institutioner, som exempelvis folkrörelserna i Sverige, förlorat i inflytande har mediernas position stärkts.

Samtidigt pågår det också en debatt om just mediernas levnadsvillkor. När de stora dagstidningarna fått allt mindre resurser och när gratistidningarna kommit in på marknaden, har det ställts frågor om mediernas självständighet och förmåga att vara just arena för offentligheten. För att locka läsare har dagstidningar och andra sett sig tvingade att också själva regissera debatten allt mer – vilket inte minst har accentuerats av tillströmningen av lobbyister och PR-konsulter, som arbetar direkt mot medier och journalister för att få ut sina kunders information. På tidningarnas debattsidor har det kanske blivit som allra tydligast.

Men hur skiljer sig detta mellan länderna i Europa? Kan man se olika kulturella drag bakom mediernas sätt att arrangera offentligheten?

Efter att ha studerat den spanska tidningen El País och Dagens Nyheter är mitt svar – ja.

DET HAR FÖRMODLIGEN ALDRIG FUNNITS en journalistik av så hög klass i Spanien som just nu. Diktatur och censur ligger i det förflutna, samtidigt som pressen visat sig vara vaksam mot politiker som missbrukar sin ställning, vilket givit den allmänhetens respekt. Tidningarna bör ändå inte glädja sig åt detta, menar en känd sociolog, eftersom den höga kvaliteten kan hänga ihop med att debattböcker inte säljer i några större upplagor, vilket i sin tur gör att de som vill få en idé diskuterad måste använda tidningarna.

El País är både en mass- och en elitidning, vilket är synnerligen ovanligt. 1995 var upplagan för El País 420 000, och endast en sportdagstidning säljer fler exemplar. Tidningen har samtidigt kommit med bland världens tio främsta tidningar på en lista som utarbetas av den nordamerikanske forskaren John C. Merrill sedan 1968. Den metod han använder är att fråga universitetsfolk, journalister och höga tjänstemän i alla världsdelar vilka tidningar som är de bästa enligt deras sätt att se. För 1999 inkluderar listan The New York Times (USA), Neue Züricher Zeitung (Schweiz), The Washington Post (USA), The Independent (England), Süddeutsche Zeitung (Tysk-

offentligheten

land), Le Monde (Frankrike), Asahi Shimbun (Japan), Los Angeles Times (USA), Frankfurter Allgemeine (Tyskland) och El País (Spanien). El País har nått den här ställningen relativt snabbt, eftersom tidningen grundades 1973. Sverige har ingen tidning som anses ha den här kvaliteten.

El País har haft en stor betydelse för det Spanien som växt fram efter Franco. Tidningen använder genomgående en allvarlig och neutral stil. Debattredaktionen disponerar två sidor, där det också trycks en humoristisk teckning samt brev till utgivaren. Det förekommer inte foton, och titlarna brukar vara korta. Det är allvaret, stilen och de kända namnen som är "förförelseelementen". Debattartiklarna har en så hög intellektuell och litterär nivå att det inte sällan krävs en universitetsutbildning för att förstå dem. De intellektuellas reaktion inför tidningen varierar, och vissa beundrar det intellektuella resonemanget och den vårdade stilen, medan andra retar sig på en viss besserwissermentalitet. Bland intellektuella är det en yrkesmässig triumf att kunna publicera sig på debattsidan i El País.

DAGENS NYHETER HAR EN LIKNANDE ställning i Sverige. Tidningen grundades redan 1864, och 1999 sålde tidningen 352 000 exemplar vardagar och 413 000 söndagar och var därmed Sveriges näst mest sålda tidning efter Aftonbladet (som sålde cirka 30 000 exemplar fler). Om man jämför med Spanien, kan man antingen säga att spanska tidningar har låg cirkulation för en befolkning på 40 miljoner eller att Sverige har en hög för en befolkning på 9 miljoner. Sannolikt är Dagens Nyheter inte riktigt lika väl spridd över hela landet som El País. Båda tidningarna säger sig vara oberoende, och politiskt pendlar de mellan socialism och liberalism, med en dragning åt den socialistiska sidan.

Dagens Nyheter har stor betydelse i den svenska debatten, och det framhålls att toppolitiker föredrar att lägga fram sina initiativ i en debattartikel i Dagens Nyheter hellre än i riksdagen, vilket är oroväckande för riksdagsarbetet. Stig Hadenius, professor i journalistik, påpekar dessutom att journalisterna inte bör glädja sig åt

detta, eftersom det samtidigt uttrycker en misstro mot journalisters sätt att återge politikernas initiativ. Det är eftersom politikerna inte litar på journalisterna som de vill föra pennan själva.

Debattredaktionen får varje dag ta emot ett stort antal artiklar av vilka den accepterar kanske en av tio. Den nuvarande chefen på debattredaktionen, Mats Bergstrand, anser sig, enligt Marie Lindström i *DN Debatt. Representativitet och urvalsprinciper* (1996), ha mandat för en aktiv nyhetsjournalistik, och han bedömer att han själv initierar så mycket som upp till 35–40 procent av alla artiklar. Debattredaktören har alltså en mycket stor politisk makt utan att ha något politiskt mandat.

Dagens Nyheter debattsida har liksom den i El País alltid samma utseende. Men, för att öka attraktionskraften används ofta ett foto på författaren, och titeln är nästan alltid ett citat ur artikeln inom citationstecken. Detta understryker att artiklarna har karaktären av "uttalanden", medan det rör sig om utredande och litterär text i El País. DN-Debatt ger ett mer journalistiskt och politiskt intryck än intellektuellt. Artiklarna är också mycket kortare än i El País, och när det förekommer en andra artikel upptar den ofta bara en spalt. I El País publicerades 210 artiklar under de sex första månaderna 1998, vanligtvis två per dag. De artiklar som står under rubriken "till läsarens försvar" har inte tagits med eftersom de har en annan karaktär. I Dagens Nyheter publicerades 230 under samma tid, men i volym motsvarar de mindre än hälften av de spanska artiklarna.

El País.

El País brukar trycka en mycket kort presentation av författaren under varje artikel, i regel med yrkesbenämning och geografisk hemvist. De två kategorier som dominerar är professorer och författare, och det förekommer hela 121 artiklar skrivna av professorer, nästan alltid från områdena filosofi, etik eller statsvetenskap från universitet i hela Spanien, dock med tonvikt på Madrid. Den som har publicerat flest artiklar är filosofen Fernando Savater med åtta artiklar. Det värde som professorernas medverkan anses ha utgör en stor skillnad mot Sverige.

Kategorin författare och journalister står bakom hela 96 artiklar, och att vara författare ger också prestige på debattsidan i El País. De flesta har bara fått in en eller två artiklar, men författarna Juan Goytisolo och Carlos Fuentes har fem och Mario Vargas Llosa hela tolv, dvs två i månaden. Det ska också noteras att författarna ofta skriver om kulturella ämnen. Författarnas närvaro på en debattsida kan vara ett arv från den tid när en och samma person var romanförfattare, intellektuell med synpunkter på det mesta och aktiv politiker, något som var vanligt i såväl Spanien som i Latinamerika fram till nyligen. Det kan också vara uttryck för ett spansk kulturellt drag, nämligen uppskattningen för det som är personligt.

Bara 30 artiklar är skrivna av politiker i den här tidningen, som har rykte om sig att vara mycket ideologisk. Artiklarna är dessutom inte speciellt intressanta utan vissa är ren information från europaparlamentariker och i något fall verkar politikern inte skrivit artikeln själv. Kanske avsikten är mer "att synas" än att få ut ett budskap. Bara två artiklar av 210 är undertecknade av mer än en person.

De flesta av artikelförfattarna är från huvudstaden men det är märkbart många katalaner och basker. Redaktionen vill uppenbarligen vara rättvis och bidra till att intellektuella från alla delstater känner sig uppskattade av "Madrid". Det är också anmärkningsvärt att det är så många utlänningar som fått publicera sig på debattsidan. Många av dessa har en komplicerad personlig historia och representerar mest sig själva, t ex Mario Vargas Llosa som har både spansk och peruanskt medborgarskap. Det förekommer speciellt många latinamerikaner, främst chilener, kubaner och mexikaner, medan det bland européerna märks italienare och fransmän. Åter måste man säga att för en tidning med rykte om sig att vara ideologiskt kompakt så finns det många olika temperament och erfarenheter representerade. Om man räknar så att man får maximal närvaro av utlänningar,

har hela 71 artiklar skrivits av personer med icke-spansk bakgrund. El País gör alltså en stor ansträngning för att sätta den spanska allmänheten i kontakt med tänkandet och åsikterna i andra länder, och tidningen vårdar framför allt kontakten med Latinamerika.

Det finns en grupp återkommande medarbetare, veteraner, vilket gör att den egentliga variationen kan vara något mindre än siffrorna ovan antyder. Medelåldern hos artikelförfattarna torde också vara åtminstone 60 år. Av alla artiklarna är det bara 17 som är skrivna av kvinnor, och de kvinnliga medarbetarna tillhör samma yrkeskategorier som männen. Den som publicerat mest, tre artiklar, är en professor som är specialist på arabländerna.

Dagens Nyheter

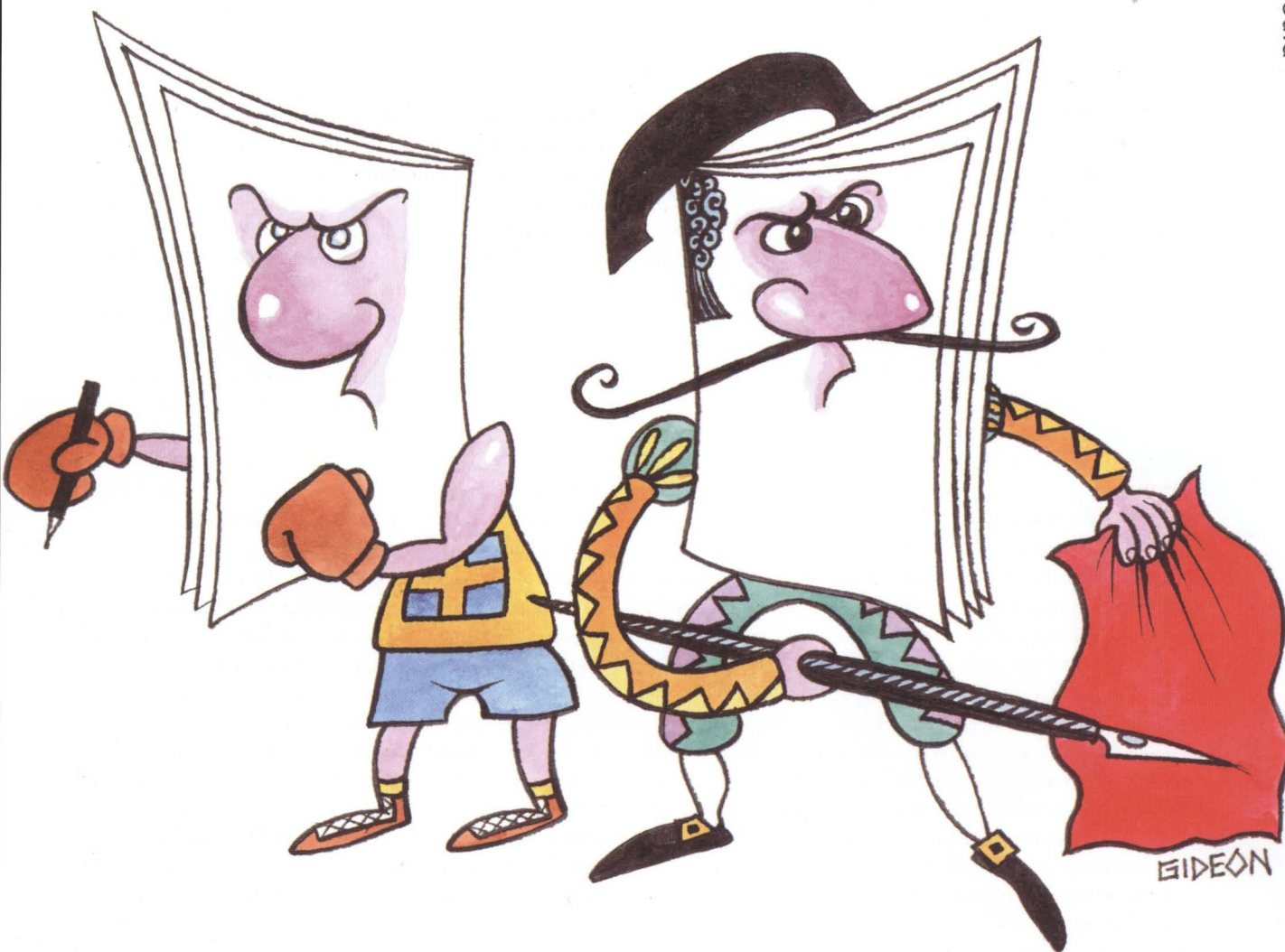
Ett oväntat resultat är att yrkesidentiteten hos artikelförfattarna i det två tidningarna är helt olika, men först ska det konstateras att det är svårt att bland deltagarna i den svenska debatten skilja mellan politiker, höga tjänstemän och representanter för olika organisationer, eftersom olika maktsfärer i Sverige går i vartannat, sannolikt ett resultat av den långa tiden vid makten för det socialdemokratiska partiet. Debattsidan i Dagens Nyheter både återspeglar den situationen och förlänger den. I Dagens Nyheter dominerar nämligen artiklar som skrivits av politiker och personer som hör till organisationer med politiskt inflytande, det förekommer inte en enda författare under den undersökta perioden, och professorerna är få i jämförelse med El País. Av de 230 artiklarna var 82 skrivna av politiker eller fackföreningsfolk med känd politisk hemvist, en siffra som kan ha varit något högre än vanligt därför att det drog ihop sig till val. Av dessa artiklar kom 50 från det socialistiska blocket, och författarna är ministrar och kända riksdagsmän och 20 av dem kvinnor. Några få artiklar ur gruppen kommer från stödpartierna vänsterpartiet och miljöpartiet. Det borgerliga blocket var representerat av 32 artiklar varav

DEBATTARTIKLAR I EL PAÍS

Totalt	210
Professorer	121
Journalister och författare	96
Politiker	30
Massundertecknad	2
Utlänningar	71

DEBATTARTIKLAR I DAGENS NYHETER

Totalt	230
Politiker och fackföreningar	82
Organisationer, höga tjänstemän, diverse	70
Professorer/forskare	40
Massundertecknad	67
Utlänningar	6

de flesta kom från moderaterna och folkpartiet och var i regel skrivna av partiledarna. Ett annat resultat av undersökningen är att den politiska närvaron ser olika ut i de båda tidningarna. I El País är det mest i urvalet av artikelförfattare och i resonemanget som man ser den politiska färgen, medan politisk hemvist signaleras i presentationen av artikelförfattaren i Dagens Nyheter. Eftersom så många av artikelförfattarna redan har ansvarsfulla poster, säger elaka tungor att på DN-Debatt talar makten till sig själv.

Ytterligare en skillnad är att i Dagens Nyheter finns det 70 artiklar skrivna av två kategorier som nästan inte syns i El País, nämligen representanter för olika organisationer och höga tjänstemän, samt en blandad grupp av undersköterskor, privatdetektiver och anhöriga till offer för olyckor eller brott. Jämfört med El País är debattsidan i Dagens Nyheter något mer "öppen" och folklig samtidigt som den också är närmare knuten till den politiska makten. Det förekommer, som nämnts, inte en enda författare under halvåret men däremot 14

journalister. Det finns bara 40 artiklar av professorer eller forskare, och dessutom är texternas karaktär annorlunda än i El País. De svenska professorerna går inte så mycket in för att reda ut begrepp utan presenterar oftare en utredning, kommenterar ett aktuellt fall eller kräver någon ändring i lagstiftningen. Av de 230 artiklarna var 126 skrivna av en man och 31 av en kvinna, medan några inte kunnat kategoriseras på grund av ett namn från en främmande kultur. Redaktören Mats Bergstrand tror kvinnornas sakta ökande närvaro återspeglar att svenska kvinnor medverkar mer i det offentliga livet. En annan kontrast är att det bara är sex artiklar som skrivits av personer utanför Sverige, d v s DN-debatt ägnar sig mest åt inrikespolitik. Skribentens geografiska hemvist inom Sverige anges inte, och trots den starka koncentrationen av det offentliga livet till Stockholm, är detta för närvarande inte ett stort ämne i debatten. Det som däremot anges är organisationstillhörighet.

Det kanske mest anmärkningsvärda av alla resultaten är att 67 artiklar undertecknats av två eller fler personer

– alla kommer väl ihåg de 101 direktörerna. Detta är en gåta. En förklaring kan vara att en artikel inte publiceras om namnet inte ”förstärks” med fler namn, helst kända förstås. Ett annat skulle kunna vara en rädsla för att uttrycka en åsikt som inte delas av inflytelserika grupper. Många som undertecknar i grupp är dock ministrar, riksdagsmän eller framgångsrika forskare, och de borde inte tveka att framföra sina synpunkter. Statsvetare brukar nämna korporativistiska drag i det svenska samhället, och den här undersökningen illustrerar det fenomenet. Slutligen har redaktören också deklarerat att han vill ge utrymme åt organisationer, eftersom de är viktiga sociala aktörer. Han säger också att det är nästan omöjligt för en person som inte företräder en organisation eller en offentlig institution att få en artikel publicerad. Det förvånansvärda antalet kollektiva artiklar skulle alltså kunna spegla både en redaktionsstrategi och ett samhällsdrag i Sverige. Jämförelsen med El País visar hur ovanligt Sverige är.

DET VIKTIGASTE ÄMNET I El País under våren 1998 är ETA och situationen i Baskien, vilket syns i att man har hela 28 artiklar på det temat och de ligger på en mycket hög intellektuell nivå. Författarna är modiga, eftersom de vet att de kan bli föremål för hämndattacker. Nio artiklar handlar om Katalonien och främst den mycket diskuterade språkragen som ytterligare utvidgar användningen av katalanskan. De socialistiska primärvalen diskuteras i elva artiklar. EU är tema för 22 artiklar, men tonen är föga upphetsad, ungefär som den i de 14 artiklar som har ett historiskt tema, som hågkomsten av de politiska händelserna år 1858, 1898 och 1968. Den här typen av artiklar saknas helt i svensk dagspress.

El País har tryckt sju artiklar om hur det politiska livet fungerar i allmänhet, tio om skolan och åtta om forskningen. Domstolarna sätt att fungera får sju liksom ekonomin och arbetslösheten. Eutanasi diskuteras i sex apropå ett aktuellt fall och slutligen förekommer sex artiklar som kan klassificeras som dödsrunor eller hyllningsartiklar.

På det internationella fältet finns det 16 artiklar om Kuba, inkluderat påvens besök samt påminnelsen om att Spanien förlorade sin sista koloni, just Kuba, hundra år tidigare. Israel är temat i åtta, USA i sju, Mexiko i sex, Algeriet och Indien i fem. I många fall bygger artiklarna på påminnelser om historiska, ”jämna” årtal, som tex att det gått femtio år sedan den israeliska staten skapades.

El País innehåller alltså artiklar där intellektuella försöker strukturera dagsdebatten, medan Dagens Nyheter innehåller fler politiska initiativ eller lösningar på olika praktiska problem i inrikespolitiken. En bra artikel i Dagens Nyheter resumerar på klart och kortfattat sätt

en rapport om ett viktigt problem. Under undersökningsperioden förekom 30 artiklar om polis och domstolsväsende, bl a om eventuell resning i Palmemålet, incest- och pedofilfall samt rättegången mot massmördaren Thomas Quick. Bråk och oro i skolor var temat i elva artiklar, förmodligen också ett högre antal än normalt p g a valkampanjen. Lika många artiklar handlar om åldringsvård och mediciner. Flera handlade om skattenivån. Cirka tio handlade om invandringen, lika många om medierna respektive om arbetsmarknaden, och ett stort antal artiklar handlade om bortskärandet av forskningsanslag.

Ett par artiklar var anmärkningsvärda p g a att de inte var förutsägbara i betydelsen politiskt korrekta. Det behövs mod i Sverige för att säga att skälet till att arbetsmarknaden inte är mer dynamisk är att allt gjorts för att skapa stabilitet i stället; att incestanklagelser kan vara ”projektioner” från en mor som är psykiskt ur balans; att myndigheterna inte alls tar tillräcklig hänsyn till allmänhetens berättigade klagomål; att journalistiken sjunkit i kvalitet och att journalisterna försöker frånta politikerna makt utan att ha något demokratiskt mandat för den saken; att genusforskningen inte gett det resultat man kunde hoppas på; eller, som fd chefredaktören för Dagens Nyheter Svante Nycander påpekar, att den svenska offentliga debatten präglas av konformism. Bland dem som avgör vad man får och inte får säga i Sverige råder en stor ångest över att inte anses hundraprocentigt renlärig när det gäller tex rasism eller pornografi. Nycander menar att på detta sätt uppstår en själv censur som gör att yttrandefriheten begränsas.

JÄMFÖRELSEN AV DESSA 440 artiklar pekar på att den offentliga debatten i Sverige är politiserad och bygger på organisationstillhörighet samt att det finns en rädsla för att framträda med sin åsikt. En typisk artikel i Dagens Nyheter är kort och konkret, och den plattform från vilken skribenten talar är klar. Inte sällan är artikelförfattaren en lobbyist i stället för en intellektuell. I El País möter vi en intellektuell som försöker strukturera en debatt och ge förtydligande definitioner. I Spanien har man ansett sig ha råd med universitetsinstitutioner i etik, politiskt tänkande, filosofi o s v, och innehavarna av professorerna lägger en betydande energi på att delta i den offentliga debatten, samtidigt som det i Spanien förväntas att intellektuella ska vara litterärt allmänbildade. Ett sätt att formulera skillnaden är att säga att debattklimatet i Sverige ideologiskt, medan det i Spanien är elitistiskt. Även om båda länderna tillhör EU, finns det uppenbart betydande skillnader mellan dem.

Inger Enkvist (inger.enkvist@rom.lu.se) är docent vid Institutionen för romanska språk vid Lunds universitet.